

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Факультет педагогіки та психології
Кафедра психології та соціальних наук

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПСИХОСОМАТИКА

Ступінь магістра

Рівень вищої освіти – другий (освітньо-професійний)

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

спеціальність: 053 Психологія

освітньо-професійна програма: Психологія

2022 – 2023 навчальний рік

Розробник: Литвиненко І.С., доцент кафедри психології та соціальних наук,
кандидат психологічних наук, доцент (Литвиненко І.С.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри психології та соціальних наук

Протокол № 13 від « 27» серпня 2022 р.

Завідувач кафедри психології та соціальних наук

 (в.о. Литвиненко І.С.)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>Денна форма навчання (бюджет)</i>	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Варіативна	
	Спеціальність: 053 Психологія.		
Індивідуальне науково-дослідне завдання – Розробка програми реабілітаційної роботи з особами, які мають психосоматичні хвороби	Психологія	<i>Рік підготовки:</i>	
		1-й	
Загальна кількість годин - 90		<i>Семестр 1-й</i>	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента - 4	Ступінь магістра	<i>Лекції</i>	
		8 год.	
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		22 год.	
		<i>Лабораторні</i>	
		-	
		<i>Самостійна робота</i>	
60 год.			
<i>Вид контролю:</i> екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 90 год.: 30 год. – аудиторні заняття, 60 год. – самостійна робота.

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>Денна форма навчання (контракт)</i>	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Варіативна	
	Спеціальність: 053 Психологія.		
Індивідуальне науково-дослідне завдання – Розробка програми реабілітаційної роботи з особами, які мають психосоматичні хвороби	Психологія	<i>Рік підготовки:</i>	
		1-й	
Загальна кількість годин - 90		<i>Семестр 1-й</i>	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента - 4	Ступінь магістра	<i>Лекції</i>	
		8 год.	
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		22 год.	
		<i>Лабораторні</i>	
		-	
		<i>Самостійна робота</i>	
60 год.			
<i>Вид контролю:</i> екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 90 год.: 30 год. – аудиторні заняття, 60 год. – самостійна робота.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою впровадження курсу є: ознайомлення студентів з основними положеннями цієї навчальної дисципліни, зокрема з її понятійним апаратом, методологією, найбільш загальними відомостями; підготовка студентів до науково обґрунтованого вирішення цілого комплексу актуальних проблем, які покликана вирішувати практична психологія як в клініці, так і в інших установах суспільства; активізація розвитку пізнавальних процесів, реабілітація осіб з порушеннями психічних процесів до досягнення рівня вікової норми.

1.2. Завдання курсу:

1. Оволодіння та подальше вільне оперування професійною термінологією, використовуваною в сфері клінічної психології.
2. Вивчення теоретичних аспектів та практичних алгоритмів психодіагностики психосоматичних розладів, що сприяють клініко-психологічному супроводу клієнтів із психосоматичними порушеннями.
3. Формування у студентів навичок проведення первинного та вторинного психологічного обстеження з метою визначення рівня психологічної допомоги.
4. Психодіагностика осіб з психосоматичними порушеннями: соціальний та клінічний аспект;
5. Психодіагностика, спрямована на корекцію порушень пізнавальних психічних процесів: сприяння в формуванні особистісної рішучості, цілеспрямованості та наполегливості;
6. Психодіагностика, спрямована на корекцію поведінкової сфери: формування навичок ефективного спілкування та поведінки, розвиток вміння усвідомлювати причини власної поведінки, знаходити конструктивні шляхи для виходу з конфліктних ситуацій;
7. Практична адаптація особи до життя у суспільстві, формування знань і вмінь, що сприяють соціальній адаптації.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

- Працювати самостійно, приймати ініціативу та керувати часом.

Здатність організовувати комплексні завдання протягом певного періоду часу та подавати результат вчасно.

- **Аналіз і синтез.** Здатність до аналізу та синтезу на основі логічних аргументів та перевірених фактів.

- **Гнучкість мислення.** Набуття гнучкого мислення, відкритість до застосування психологічних знань та компетентностей у широкому діапазоні можливих місць роботи та у повсякденному житті.

- **Групова робота.** Здатність виконувати завдання в групі під керівництвом лідера, подібні навички, що демонструють здатність до врахування строгих вимог дисципліни, планування та управління часом.

- **Комунікаційні навички.** Здатність до ефективного комунікування та до представлення складної комплексної інформації у стислій формі усно та письмово, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології. Працювати з іншими в мультидисциплінарному та мультинаціональному середовищі.

- **Етичні установки.** Дотримання етичних принципів як з погляду професійної чесності, так і з погляду розуміння можливого впливу досягнень психології на соціальну сферу.

II. Фахові:

- Виявлення осіб, які потребують реабілітації та взаємодії з оточуючими; визначення причин цих труднощів; при потребі, скерування до відповідних фахівців з метою встановлення причин та надання допомоги.

- Виявлення причини соціального неблагополуччя або порушення психічного розвитку людини шляхом проведення реабілітації.

- Виокремлення психодіагностичних критеріїв щодо проведення відповідних реабілітаційних заходів.
- Участь, у межах своєї компетенції, у складанні розробки комплексної клініко-соціальної реабілітаційної роботи з особами з особливими потребами.
- Участь в підготовленні документів для розгляду на засіданнях психолого-медико-педагогічних консультацій, розробки протоколів щодо клініко-соціальної реабілітації пацієнтів у клініці.
- Ознайомлення з висновками і рекомендаціями клінічних психологів-реабілітологів щодо психологічного супроводу осіб із особливими потребами.
- Участь у розробці необхідної програми соціальної адаптації осіб до життя у суспільстві, а саме, розробки реабілітаційних заходів щодо врахування особливостей психічного стану особи при визначенні форм і методів роботи з нею.
- Надання у межах своєї компетенції консультативно-методичної допомоги лікарю-психологу у роботі з особами з особливими потребами.
- Налагодження співпраці з лікарями, які безпосередньо надають медичну допомогу особам із особливими потребами та приймають участь у розробленні індивідуальних соціально-психологічних реабілітаційних заходів.

3. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Характеристика психосоматичних порушень

Тема 1. Класифікація психосоматичних порушень: Поняття «психосоматичні порушення». Психологічний статус людини із психосоматичними порушеннями. Психологічний супровід осіб із психосоматичними порушеннями. Основні напрями роботи клінічного психолога, який здійснює реабілітаційні заходи.

Тема 2. Психосоматичні порушення у осіб із особливими потребами та їх психолого-соціальний супровід: Психосоматичні проблеми осіб із

особливими потребами. Критерії психологічної діагностики осіб із особливими потребами. Психологічна допомога особам із особливими потребами. Соціальна адаптація осіб із особливими потребами.

Тема 3. Клініко-соціальна реабілітація осіб із психосоматичними порушеннями: Психодіагностичні критерії діагностики осіб із психосоматичними порушеннями. Напрямки реабілітаційних заходів. Комплексна програма клініко-соціальних реабілітаційних заходів. Техніки.

Кредит 2. Психологічний супровід осіб із психосоматичними порушеннями та реабілітаційні заходи

Тема 4. Психологічний супровід осіб із психосоматичними порушеннями серцево-судинної системи: Види прояву психосоматичних порушень. Характеристика пізнавальної діяльності осіб із психосоматичними порушеннями. Клініко-соціальна реабілітація таких осіб.

Тема 5. Психологічний супровід осіб із захворюваннями шлунково-кишкового тракту: Види порушень. Типові відхилення розвитку психіки. Особливості психолого-педагогічної роботи з дітьми з психосоматичними порушеннями. Клініко-соціальна реабілітація таких осіб.

Кредит 3. Вікові особливості прояву психосоматичних порушень

Тема 6. Психологічний супровід осіб із порушенням опорно-рухового апарату: Поняття «ДЦП». Психологічна діагностика осіб при порушеннях функцій опорно-рухового апарату. Дослідження предметної діяльності дитини раннього віку з церебральним паралічем.

Тема 7. Психологічний супровід осіб з порушеннями уваги: Поняття гіперактивний розлад і дефіцит уваги (ГРДУ). Особливості розвитку емоційно-особистісної сфери дітей із порушенням уваги. Рівень особистісної тривожності (ситуативна тривога). Схильність до агресивної поведінки. Клініко-соціальна реабілітація таких осіб.

4. Структура навчальної дисципліни (бюджет)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	сп	
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Кредит 1. Характеристика психосоматичних порушень						
Тема 1. Класифікація психосоматичних порушень	14	1	3	-	-	8
Тема 2. Психосоматичні порушення у осіб із особливими потребами та їх психолого-соціальний супровід	14	1	3	-	-	8
Тема 3. Клініко-соціальна реабілітація осіб із психосоматичними порушеннями	14	2	4	-	-	10
Кредит 2. Психологічний супровід осіб із психосоматичними порушеннями та реабілітаційні заходи						
Тема 4. Психологічний супровід осіб із психосоматичними порушеннями серцево-судинної системи	13	1	3	-	-	8
Тема 5. Психологічний супровід осіб із захворюваннями шлунково-кишкового тракту	11	1	3	-	-	10
Кредит 3. Вікові особливості прояву психосоматичних порушень						
Тема 6. Психологічний супровід осіб із порушенням опорно-рухового апарату.	12	1	3	-	-	8
Тема 7. Психологічний супровід осіб з порушеннями уваги	12	1	3	-	-	8
Усього годин	90	8	22	-	-	60

5. Структура навчальної дисципліни (контракт)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Кредит 1. Характеристика психосоматичних порушень						
Тема 1. Класифікація психосоматичних порушень	12	1	3	-	-	8
Тема 2. Психосоматичні порушення у осіб із особливими потребами та їх психолого-соціальний супровід	12	1	3	-	-	8
Тема 3. Клініко-соціальна реабілітація осіб із психосоматичними порушеннями	14	1	4	-	-	10
Кредит 2. Психологічний супровід осіб із психосоматичними порушеннями та реабілітаційні заходи						
Тема 4. Психологічний супровід осіб із психосоматичними порушеннями серцево-судинної системи	12	1	3	-	-	8
Тема 5. Психологічний супровід осіб із захворюваннями шлунково-кишкового тракту	13		3	-	-	10
Кредит 3. Вікові особливості прояву психосоматичних порушень						
Тема 6. Психологічний супровід осіб із порушенням опорно-рухового апарату.	13	1	2	-	-	10
Тема 7. Психологічний супровід осіб з порушеннями уваги	13	1	2	-	-	10
Усього годин	90	6	20	-	-	64

6. Теми практичних занять (бюджет)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Характеристика психосоматичних порушень		
1.	Класифікація психосоматичних порушень	3
2.	Психосоматичні порушення у осіб із особливими потребами та їх психолого-соціальний супровід	3
3.	Клініко-соціальна реабілітація осіб із психосоматичними порушеннями	4
Кредит 2. Психологічний супровід осіб із психосоматичними порушеннями та реабілітаційні заходи		
4.	Психологічний супровід осіб із психосоматичними порушеннями серцево-судинної системи	3
5.	Психологічний супровід осіб із захворюваннями шлунково-кишкового тракту	3

Кредит 3. Вікові особливості прояву психосоматичних порушень		
6.	Психологічний супровід осіб із порушенням опорно-рухового	3
7.	Психологічний супровід осіб з порушеннями уваги	3
	Разом:	22

7. Структура навчальної дисципліни (контракт)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Характеристика психосоматичних порушень		
1.	Класифікація психосоматичних порушень	3
2.	Психосоматичні порушення у осіб із особливими потребами та їх психолого-соціальний супровід	3
3.	Клініко-соціальна реабілітація осіб із психосоматичними порушеннями	3
Кредит 2. Психологічний супровід осіб із психосоматичними порушеннями та реабілітаційні заходи		
4.	Психологічний супровід осіб із психосоматичними порушеннями серцево-судинної системи	2
5.	Психологічний супровід осіб із захворюваннями шлунково-кишкового тракту	3
Кредит 3. Вікові особливості прояву психосоматичних порушень		
6.	Психологічний супровід осіб із порушенням опорно-рухового	3
7.	Психологічний супровід осіб з порушеннями уваги	3
	Разом:	20

8. Самостійна робота (бюджет)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Характеристика психосоматичних порушень		
1.	Написання ІНДЗ	20
Кредит 2. Психологічний супровід осіб із психосоматичними порушеннями та реабілітаційні заходи		
2.	Написати реабілітаційної програми «Психологічний супровід осіб з психосоматичними порушеннями»	20
Кредит 3. Вікові особливості прояву психосоматичних порушень		
3.	Написати реабілітаційної програми «Клініко-соціальна реабілітація осіб із психосоматичними порушеннями»	20
	Разом:	60

9. Самостійна робота (контракт)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Характеристика психосоматичних порушень		
1.	Написання ІНДЗ	20

Кредит 2. Психологічний супровід осіб із психосоматичними порушеннями та реабілітаційні заходи		
2.	Написати реабілітаційної програми «Психологічний супровід осіб з психосоматичними порушеннями»	22
Кредит 3. Вікові особливості прояву психосоматичних порушень		
3.	Написати реабілітаційної програми «Клініко-соціальна реабілітація осіб із психосоматичними порушеннями»	22
	Разом:	64

10. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Студентам пропонується створити програму комплексної клініко-соціальної реабілітації осіб із психосоматичними порушеннями.

11. Методи навчання

Проведення практичних занять, дискусій, індивідуально-консультативна робота, самостійна робота з літературою, в інформаційних мережах, підготовка і презентація творчих робіт, виконання індивідуальних самостійних завдань – учбових чи наукових. Наукова робота студентів складається з публікацій, участі у конференціях та олімпіадах, конкурсах, отриманні грантів. Індивідуально-консультативна робота передбачає взаємодію студентів з викладачем, по-перше, для відробки пропущених занять, співбесід за матеріалами, які не засвоєні студентами чи викликають певні труднощі; по-друге, для контакту зі студентами, які виконують творчі завдання, проявляють інтерес та здібності до наукової роботи.

12. Методи контролю

Поточне тестування, фронтальне опитування на практичних заняттях, самостійне опрацювання літератури та виконання завдань для самостійної роботи, оцінка за індивідуальне навчально-дослідне завдання.

13. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота							Накопичувальні бали/Сума
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	60
10	10	10	10	10	5	5	

Критерії оцінювання знань студентів дисципліни

Оцінювання знань студентів здійснюється на основі результатів поточного та підсумкового контролю.

Об'єктом оцінювання знань студентів є програмний матеріал навчальної дисципліни.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовки студентів.

Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння лекційного матеріалу, набуття практичних навичок при вирішенні виробничих ситуацій та розв'язуванні завдань, уміння самостійно опрацьовувати теоретичний матеріал, висловлювати та обґрунтовувати власні думки, проводити презентацію опрацьованого матеріалу (письмово чи усно). Завданням підсумкового контролю (іспиту) є перевірка розуміння студентами програмного матеріалу в цілому, здатності логічно та послідовно розв'язувати практичні задачі, творчо використовувати накопичені знання.

Оцінювання знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою. Результати роботи студентів впродовж навчального семестру оцінюються в ході поточного контролю в діапазоні від 1 до 60 балів (включно), а результати підсумкового контролю (іспиту) оцінюються від 1 до 40 балів (включно).

Результати поточного оцінювання роботи студентів вносяться у журнал обліку роботи викладача до розділу „Результати семестрового контролю та захисту навчальних кредитів”.

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- активність та результативність роботи на практичних заняттях;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання індивідуальної роботи;
- виконання контрольних робіт.

Поточний контроль роботи студентів денної форми навчання з навчальної дисципліни здійснюється за наступними критеріями:

- активність та результативність роботи на практичних заняттях – до 10 балів;
- виконання завдань для самостійного опрацювання – до 5 балів;
- виконання контрольної роботи №1 – до 15 балів;
- виконання контрольної роботи №2 – до 15 балів;
- виконання контрольної роботи №3 – до 15 балів.

Звіт про виконання завдання для самостійної та індивідуальної роботи (реферат) подаються на перевірку і захищаються студентами у ході співбесіди

з викладачем та у формі доповіді перед аудиторією.

Виконання контрольної роботи передбачає надання відповідей на 3 теоретичні питання і тести. Кожна модульна контрольна робота містить по 10 тестів. За кожну правильну відповідь на 1 тестове завдання виставляється 1 бал, за неправильну відповідь – 0 балів. Контрольна робота вважається зарахованою, якщо вона оцінена на 10 та більше балів.

До контрольної роботи допускаються студенти, які відвідали не менше 90% аудиторних занять і отримали не менше 60% від можливої кількості балів за поточну роботу.

Ті студенти, які за результатами поточного контролю отримали 40 і більше балів, допускаються до іспиту.

Самостійна робота містить 3 завдання, кожне з яких оцінюється за шкалою (табл. 1):

- 1 теоретичне завдання – до 10 балів включно;
- 2 теоретичне завдання – до 10 балів;
- 3 практичне завдання (розв'язування задачі) – до 20 балів.

Максимальна кількість балів, яка може бути отримана студентом за самостійну роботу – 40 балів.

Таблиця 1

Критерії оцінювання знань студентів за виконання самостійної роботи

Оцінка	Критерії оцінювання знань
20 балів	Студент правильно розв'язав практичне завдання (задачу), спроможний пояснити методику її розв'язання та зміст застосовуваного понятійного апарату та формул
10 балів	Студент дає правильну вичерпну відповідь на поставлене запитання, при цьому показує високі знання понятійного апарату і літературних джерел, вміє аргументувати свої думки та ставлення до відповідної категорії
5 балів	Студент в цілому відповів на поставлене запитання, але не спромігся переконливо аргументувати свою відповідь, помилився у використанні понятійного апарату, показав недостатні знання літературних джерел.
0 балів	Студент дає неправильну відповідь на запитання, показує незадовільне знання понятійного апарату і літературних джерел.

У разі, коли відповіді студента на 3 завдання самостійної роботи оцінені менше ніж в 20 балів, він отримує незадовільну оцінку.

Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання в 4-х бальну та шкалу за системою ECTS здійснюється в порядку, наведеному в таблиці 2.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ECTS	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

10. Методичне забезпечення

1. Навчально-методичний комплекс.

3. Рекомендована література**Базова**

1. Михайлюк О.А. Психосоматика : [учебное пособие] / О.А.Михайлюк. – К.: Наука, 2016. – 96 с.
2. Максимелюк М. К. Психосоматичні порушення: [навчальний посібник] / М. К. Максимелюк. – Одеса: Астропринт, 2018. – 224с.
3. Мартиненко О. А. Як навчити вашу дитину спілкуватися і дружити: [практичний poradник] / О. А. Мартиненко – Х. : Вид-во «Ранок», 2013. – 128 с.
4. Михальський А. В. Психосоматика: [навчальний посібник] / А. В. Михальський – К.: Освіта, 2017. – 192 с.
5. Нестик Т.А. Отношение к психосоматическим нарушениям : [учебное пособие] / Т.А. Нестик. – Минск: Ин-т психологии, 2015. – 293с.
6. Психолого-педагогічний супровід дітей з психосоматичними порушеннями: [Методична збірка] /Авторський колектив: Т.Ю.

- Островська, Л.Я. Кухаренко, В.В. Левченко, С.Л. Кузьякова, Д.С. Панченко, В.О. Бахаєв, А.І. Патерило – Кременчук, 2014. – 68 с.
7. Туріщева Л. В. Увага! Особливі діти з психосоматичними порушеннями: [Тренінги у педагогічній практиці] / Л. В. Туріщева – Х. : Вид. група «Основа», 2016. – 128 с.
 8. Хухлаєва О.В. Маленькие игры в большое счастье. Как сохранить психическое здоровье дошкольника: [Програма] / О.В. Хухлаєва, О.Е. Хухлаєв, И.М. Первушина – М.: Апрель Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2013. – 224 с.
 9. Цуканов Б.И. Время в психике человека: [Монография] / Б. И. Цуканов. – Одесса: Астропринт, 2000. – 220 с.

Допоміжна література

1. Бондар В. Інтеграція дітей з обмеженими психофізичними можливостями в загальноосвітні заклади: за і проти //Дефектологія. – 2013. – №3. –С.2-5.
2. Выготский Л.С. Основы дефектологии: [ученик для вузов] / Л. С. Выготский. – СПб. : Лань, 2013. – 654 с.
3. Дефектологічний словник : [навчальний посібник] / За редакцією В.І. Бондаря, В.М. Синьова – К. : «МП Леся», 2014. – 528 с.
4. Дмитриев А.А. О некоторых проблемах интегрированного обучения детей с особыми образовательными потребностями: [навчальний посібник] – СПб. : Лань, 2016. – 654 с.
5. Допплер Д., Лорман Т., Шарма У. Переосмислюючи допоміжні послуги спеціалістів в інклюзивних класах./ Дефектологія – № 3 – 2014.- С.12-23.
6. Ильина О.М. Психосоматическое единство человека / Психосоматика, № 5 – 2018.-С34-38.
7. Интеграция детей – инвалидов в среду здоровых детей.// Воспитание и обучение детей с нарушениями развития –№9. - 2014.- С.67-71.

8. Ілляшенко Т. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами: [навчальний посібник] – 2013. – 321с.
9. Ілляшенко Т. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі: роль шкільного психолога./ Психосоматика, № 19 – 2016.- С.22-32.
10. Ілляшенко Т. Питання інтеграції спеціальної і масової школи та організація допомоги дітям з труднощами в навчанні./ Дефектологія № 1 – 2017.
11. Інклюзивний підхід як основа освіти для всіх дітей./ За матеріалами Всеукраїнського фонду «Крок за кроком». – № 2 – 2018.- С.25-29.
12. Колупаєва А.А. Зasadничі понятійно-термінологічні визначення інклюзивної освіти./ Дефектологія №2 – 2015.
13. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. – К. : «Самміт-Книга», 2013. – 272 с.
14. Колупаєва А.А. Організаційно-педагогічні умови інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір // Д. № 4 – 2003
15. Колупаєва А.А. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: – К.: Університет "Україна", 2014. – 448 с.
16. Малофеев Н.Н. Современному этапу образовательной интеграции – современные инструментальные возможности./ Дефектология – № 6 – 2018.
17. Малофеев Н.Н., Шматко Н.Д. Базовые модели интегрированного обучения./ Дефектология – № 1 – 2018.
18. Малофеев Н.Н., Шматко Н.Д. Интеграция и специальные образовательные учреждения: необходимость перемен. / Дефектология – № 2 – 2018.
19. Матвеева М., Миронова С., Гречко Л. Психокорекційна робота в умовах інтегрованого навчання // Дефектологія – № 3 – 2017

20. Пасторова А.Ю. Психологические и психофизические характеристики дошкольников с обычным развитием в группах интеграции // Дефектология – № 6 – 2018.
21. Рачова Н. Соціально-педагогічний супровід дітей з особливими потребами./ Дефектолог – №10 – 2017.- С.65-72.
22. Соловйов Ю. Інтеграція дітей з відхиленнями у розвитку в сучасне суспільство./ Дефектолог – № 12 – 2017. – С.88-91.
23. Сорокин В.М. Специальная психология: Учеб. пособие / Под научн. ред. Л.М. Шипицыной. – СПб.: Речь, 2013 – 216 с.
24. Шевцов А. Методологія соціального реабілітування осіб з обмеженнями життєдіяльності./ Психосоматика. – № 19 – 2016.- С.22-54.

12. Інформаційні ресурси

<http://ussf.kiev.ua/>

http://www.pedlib.ru/Books/3/0485/3_0485-72.shtml

<http://www.ikpp.npu.edu.ua/>

<http://edu.resobr.ru/archive/year/articles/1910/>

<http://zakon1.rada.gov.ua/>

<http://www.mon.gov.ua/>

<http://www.canada-ukraine.org/>

<http://www.defectology.ru/>

http://www.education-inclusive.com/uk/project_rationale.php

<http://www.disabilitystudies.ca/>

http://ispukr.org.ua/institut_specialnoyi_pedagogiki_apn_ukrayini.html